

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**Henr. Ioh. Nepom. Crantz S.C.A. Maiestat. Consiliar.
Institut. Med. Et Mater. Medic. Vindob. Profes. Pub. Ord.
Acad. Imp. Nat. Curios. Et Societ. Botan. Flor. Sodal.
Materiæ Medicæ Et Chirurgicæ ...**

Crantz, Heinrich Johann Nepomuk

[Wien], 1765

Classis Nona Venenorum Specie Halitus Perimentium.

urn:nbn:de:gbv:45:1-10196

CLASSIS NONA
V E N E N O R U M
 SPECIE HALITUS
 PERIMENTIUM.

ARSENICALIUM AURA vide p. 33. &c.

CARBONUM accensorum in loco clauso VA-
 POR omnibus hominibus, & animalibus letha-
 lis per plurimos tristes casus deprehensus fuit; an eva-
 porat noxii aliquid de carbonibus? aeris supra carbo-
 nes accensos undulatio, ponderis iactura, id suadent,
 cum ex carbonum libris sedecim vix libra una cinerum
 obtineatur, ut igitur illius noxii, quod causticum vo-
 cat MEYER S, libræ quindecim exhalent; atque id etiam
 in iisdem experimentis evidens est, quæ comprobant
 salis alcalini solutionem causticam reddi magis arden-
 te aut recenter exstincto, iniecto carbone. Altera
 quæstio est, an id exhalans aeris elasticitatem destruat,
 hac destructa perimat, aut per se lethale sit? an illi-
 co ipsam captivat mentem? Natura huc usque dicta
 non est, effectus funesti tum ab his, tum a glebarum
 usilium Belgis familiarium usu observati.

Remedio est aeris permutatio, adiungit venæ sectio-
 nem, vomitum, spirituosæ LODBERG, FRIIS *Prod.*
Act. Havniens. In omnibus suffocationis generibus,
 in quibus in pulmones sanguis congeritur, ut a fumo
 carbonum, & sulphuris, & candelæ, ab antrorum pe-
 fliferorum vapore, ab aere non renovato, a vapore

fodinarum carboniarum, ex aere in pulmones vi inflato magnam spem alit *Maximus HALLERUS Element. physiolog. T. III. exemplum addens ex essays of a society at Edimb. T. V. n. 55. Phil. Trans. n. 475. Art. XI.* A frictione irritatione partium nervosarum, a corporis agitatione, volatilibus naribus admotis, venæ sectione, etiam aquæ frigidæ perfusione salus, teste *Cl. BOUCHER Journal. Encyclop. Tulliet. 1760.* Præservationis scopus adimpletur salis in carbones ignitos veteri de more insperione.

LITHANTRACUM VAPOR. Omnium infensissimus, maxime is, qui totam fodinam carbonariam obsidet; cum enim & accensum lumen, & ardentes carbones extinguat, eodem, ac in antlia pneumatica educto aere, phænomeno, respirantes illico afficit, & brevi extinguit.

Miseris remedium proposuit in *Actis Upsal. 1740.* **TRIEWALD**, vultque protractum in apertum aerem in ventrem reponendum, osque foramini, in terra effosso cespite patenti, obvertendum, cespite caput tegendum; inde ut plurimum levare, superflite sola quandoque capitis gravitate, asserit **IDEM**; iam in *Philosoph. Transact.* propositum legimus, idem remedium. Etiam in *Actis Upsal.* alia, ut & in *Edimburghensibus* methodus curandi habetur.

Præter priorem hunc fodinarum carboniarum vaporem, alter sub forma telarum aranearum visibilis, lampadis flamma inflammabilis, effectus tonitruum, & pulveri pyrio similes producit, observatur, de eoque sequentia experimenta in *Philosoph. Transact.* instituta habentur. Eques **LOWTHER** raro successu vesicam bovinam hoc vapore implevit, & Academia Londinensi misit; post mensem adaptato ex fistula tabacaria

tu-

tubulo vesicæ orificio, & accensa candela admota, vapor sensim expressus inflammabatur, ut spiritus vini, nec, quam diu in vesica vapor superfuit, flamma extincta est; hac occasione arte similem vaporem produxit *Cl. MAUD*, dum uncias octo aquæ communis drachmis duabus olei vitrioli miscuisset, & in matraccio longi colli his adderet limaturæ ferri drachmas duas; ex effervescentia enati vapores, vesica excepti inflammabantur ad candelam, ut priores, quæ res dein clarissimis viris, tum in naturam huius vaporis, causam motuum terræ, montium ignivomorum, ut & subterraneorum incendiorum, inquirendi ansam dedit.

Verum quia etiam hic fodinarum carbonariarum vapor lethalis est, qui lustrandus sit, in *Actis Upsal.* iterum edocet *Clar. TRIEWALD*. Iubet descendere aliquem in fodinam linteo madido obvolutum, tum in terram primum baculo, cui in extremitate accensa candela alligata est, eum quærere locum, quo hic erumpit; quo invento flammam toto loco accendi tumultu horribili tonitruante, quo cessante aerem depuratum esse asserit. Ventilator *SUTTONII* hodie in Anglia, & Gallia in eundem scopum adhibetur.

Sitne lithantracum fumus utilis, ut contendit *HOFFMANNUS*? Sitne consumptionis in Anglia causa, ut plurimi alii statuunt? Carbonum fossilium fumum aptissimum purificando aeri, & huic elasticitatem conciliando, maxime si is humidus, & spissus fuerit, inde patescit, quod Halæ Magdeburgicæ scorbutus, febres exanthematicæ, malignæ, tum etiam phthisis, morbi admodum frequentes fuerint ante usum lithantracum in fodinis salinis huius urbis, ab illo vero tempore quo his copiose admodum utuntur, disparuerint quasi, *HOFFMANN. Opuscul. Phys. Chemic.* Aer vaporibus

bus sulphureis scatens etiam phthificis plurimum utilis, ut Tabi montis prope Neapolim FROMOND *Risposta apologet.*

Octo libræ carbonum fossilium ex Scotia allatarum, e retorta ferrea, igne per gradus aucto, dein vehementissimo, dedere spiritus volatilis urinosi, odore spiritum fuliginis referentis, uncias tredecim, unciam falis volatilis unam, olei odore & colore olei petræ uncias sex, URB. HIERNE l. c. *Tent. IV. de sale volatili urinoso in regno minerali.* Sed etiam acidum continent, IDEM *Tent. V.* licet neget Cl. POTT. vestigia enim acidi in carbonibus & fuligine, demonstrari posse in oleo, his in corporibus latente, WALTERIUS credit.

Ultimo nec id ignorari debet duum generum lithantraces esse, hos aut manifesto sulphure aut pyrite instructos, illos puriori bitumine infectos, quia accensi sulphurei nihil exhalent POTT *Send-Schreiben 1760,* & in universum in duas componi carbones hos fossiles posse, in eam, quæ in combustione cineres, & eam, quæ scorias largiatur. LEHMANN. l. c.

AER DIU INCLUSUS. Et si is iam per se omni viventi lethalis sit, etiam flammam candelæ extinguat, ut tristes primum casus, iique numerosiores, quam recenseri possint, secundum tentamina, & experimenta physica evidentius demonstrant, est tamen exhalationibus aliis inquinatus adhuc longe deterior & certius mortiferus. Quæ res quemadmodum claris fiat experimentis, ita sub diverso capite ordinis causa dicenda. Sed cur demum ipse conclusus, purus, adeo lethalis aer? an destruitur incarceratus? an illud adeo necessarium in illo emoritur vitæ pabulum? an perit elasticitas? difficilis quæstio.

AER

AER DIU CONCLUSUS ANIMALI EXHALATIONE GRAVIDUS. Si corporum animalium effluvia admodum corruptibilia sint, docet aqua balneorum aliquantulum servata, cadaver olens, ARBUTNOT, *of air*, hæc aerem conclusum corruptentia magis, maiorem ei labem conciliare debent. Aer puteorum, cystarum, cadavera continentium, quoties non subitas induxit mortes? Carcerum aer mortales sæpe produxit ægrotudines, ut amplo casu, licet tristi, evincit BACO VERULAMIUS. Sepulturarum aer, maxime cavernarum subterraneorum, in ecclesiis plurimis lethalis, numerosis observationibus Cl. SAUVAGE *Act. Upsal. 1742* Cl. HAGUENOT. *assemblée publique de la société Royale des sciences de Montpellier 1747.* Cl. BRUHIER *de signis mortis.* Aer Xenodochiorum ab omni tempore admodum insalubris deprehensus, dum inclusus, unde varia consilia corrigendi aerem Xenodochiorum a Cl. DU HAMEL proponuntur *Acad. des Sciences 1758.* & loco aperto, & aere perflato, Xenodochia ædificantur, & extra urbes, sepulturæ extruuntur. Imo ne hodie quidem mortuus in ecclesiis sepeliri unquam deberet; vide omni numero absolutam dissertationem *combien il est dangereux d'enterrer dans les eglises, & d'habiter près des cimetières.* GAZETTE salutaire 1761. N. IX. X.

AER CONCLUSUS EXHALATIONIBUS MINERALIUM CORRUPTUS. Etiam admodum noxius est. In fodinis promontorii Bonæ Spæi adeo teter exhalat vapor arsenicalis, ut nullum animal circum circa vivere possit. In Carniolia ex sola hac causa morbi regnant epidemici. In insula Ternata mons est ignivomus aerem mire corrumpens, & incolarum sanitati infestus, BOYLE. Sulphurea ex lapacidinis ad aquas Pymontanas effluvia, aves interimunt, Cl. SEIP. *Trans.*

Philosoph. Nro. 448. Etiam a sulphureis exhalationibus vegetabilia infici, & gramen gregi id comedenti infalubre factum *Trans. Philos.* tum fodinarum aliarum noxiæ exhalationes recensentur *ibidem*. Etiam ad thermas Bouldou Perol sterilitatem camporum observari, nec sata crescere cerealia, & illa, quæ crescunt, venenato succo imprægnata deprehendi, *Cl. HAGUENOT. Assemblée publique de la société Royale des sciences de Montpellier 1743.* An ad hunc, vel primum numerum, revocari debent pestifera illa effluvia in Grotto del Cane iuxta Neapolim? illa noxia putei Perol? HAGUENOT. l. c. putei Holfatiæ? quem describit *Cl. HANNAEUS Gazette Salut.* Nro. XLII.

CONCLUSUS FODINARUM AER, VAPOR. Qui etsi in antecedentibus pestifer pronunciatus, hic magis, quia conclusus, criminandus venit. Et quidem ut res clarius illustretur, in nonnullis fodinis quatuor vaporum species inveniuntur. 1. est communis dicta, quæ, accensæ candelæ flamma in orbem coacta, sensim dein extincta, cognoscitur: effectus huius in corpus humanum sunt, animi deliquia, convulsiones, suffocatio; raro mors, si aer externus concedatur. 2. est floris pisi, ob odorem sic dictus vapor, vix lethalis. 3. Omnium pestifera, forma spherica, cute cincta, in summa fornici parte magnis aditibus patente, suspensa, omnes suffocans diffusa; hæc igne lustratur accenso. 4. Species fulminans est, comburens, lethalis sæpe, & hæc fodinis carbonariis etiam familiaris est. *Trans. Philosoph.* Nro. 117. In fodinis Hungaricis similes lethales sæpe vapores observantur, ut quotidiana convincit experientia.

Saluti est tubus satis capax, & amplius, adversus loco, ubi is erumpit, ventilator, tormentum missile, sunt etiam alia. Igne non semper bene aer in fodinis lustratur, *Philosoph. Transact.*

FU.

FUSORIARUM PLUMBI FODINARUM VAPOR. Plurimis mortalibus lethalis, inductis post sævissima symptomata comate, aut apoplexia, WILSON. *Society of Edimb.* T. I. Aves occifas, necata pecora, circa has pabulum quærentia, IDEM. Præservativa remedia sunt, oleosa, pinguis fercula pro ientaculo, IDEM. curativa, vina emetica, purgantia, clysmata, IDEM.

FUMUS ACCENSI SULPHURIS. Omnia animalia respirantia necat; demonstravere hinc inde hanc veritatem incauti chemici, & doliarii; idem profitetur incruentum phæcanorum furtum: pulices ita necari, raro experimento BROWNE LANGRISH. *Experiments with sulphur.*

VINI FERMENTANTIS HALITUS gas sylvestre, quod ob vim heteroclitam capi non posset, HELMONTIO dictus, apoplexiam, morte absolutis fatuitatem, paralyfim, hemiplegias, & alia mala causat imprudenter haustus, ut ubique locorum, ubi mustum in cellis vinariis fermentat, annua observatione confirmatur.

ATMOSPHERA ANIMALIUM PUTREFACTORUM. Cadaverum fætor sæpe vomitus, febres excitavit, quod infinitis confirmatum exemplis. Hominum non sepulcorum strages pestem teste LIVIO. *Ambros.* PAREO, fecere. Sed etiam ex ingenti locustarum acie, accumulata, putrescente, similia narrat DIODORUS SICULUS, & *Magui* POMPEII exercitum ex equorum non tumulorum vi peste correptum, HISTORIA.

ATMOSPHERA PUTRIDARUM AQUARUM. Ex hac peste vexata SELENIS, quam EMPEDOCLES sustulit teste PLUTARCHO, dum continuum

illis defluxum conciliaret. Alia vide apud *Cl. CLIFTON WINTRINGHAM. a Treatise of Endemic diseases explainig the different Nature and proporties of airs, situations, soils, Waters. Diet, London 1752.*

ATMOSPHERA ÆDIFICIORUM RECLUSA. Ex calce extincta, in ædificiis recenter extractis, venenati aliquid exhalat; rheumatismos, arthritidem, & varia alia mala inde observavit *CHENEAU*, hemiplegiam immedicabilem *L. B. van SWIETEN*, alii alia.

ATMOSPHERA VEGETABILIVM NOXIORVM. Anagyridis nemora fœtidissima cephalalgiam sæpe inducere, *LINNÆUS de Viribus plantarum*. Dracontium odore intolerabile, *IDEM*. Lethalis etiam fungorum noxiorum odor, *BOERHAAVE*. Hippomanè Europæos quam plurimos Surinamum appellentes solo halitu occidit, *LINNÆUS*. Iuglandis, sambuci umbræ, ex veterum traditione etiam nobis suspectæ sunt, & febrem synochum inducere, *LINNÆUS*, & gravis iuglandis umbra etiam alvum fistit, *IDEM*. Lini, & Cannabis effluvia, ut & maceratorum in aqua vegetabilium horum potum, lethalia esse, & ea instinctu naturali animalia omnia averfari *Cl. NEUHOLD. Nov. Act. Physic. Med. Acad. N. C. Vol. III.* Nerii flos cubiculo inclusus, morte dormientium sæpe infamis fuit, *LINNÆUS de Odoribus Medicamentorum*. Possent adhuc dici quam plurima.

III. In plethoricis, cacochymicis.

IV. In rheumaticis, arthriticis, podagricis doloribus, tum aliis vehementioribus QUESNAY. *de la ſup-
puration.*

V. In omni inflammatione obfirmata ut etiam in idiopathica; ſi aliquid præcedentium vetat, KULBEL. in inflammatione maligna, QUESNAY, tum glanduloſa, IDEM.

VI. In evacuatione nimia ſanguinis, naturali, vel naturæ ſolemnis, ALARY.

Sunt vero repercutientia ex multiplici, ratione qualitatis, materie deprompta, hæc refrigerando, illa adſtringendo, tum & nonnulla anodyno effectu, repellunt, unde claffis horum triplex.

I. REFRIGERANTIA.

EX REGNO AQUEO.

Aqua ſimplex frigida.

Nix.

Glacies.

EX REGNO VEGETABILI.

Acetoſa.

Alfine.

Ana-